Cvičenie 7 - Bezkontextové gramatiky, zásobníkové automaty

Ing. Viliam Hromada, PhD.

C-510
Ústav informatiky a matematiky
FEI STU

viliam.hromada@stuba.sk

18.11.2020

Príklad č. 1

Je daná bezkontextová gramatika $G_1 = (V, T, P, S)$, $V = \{S\}$, $T = \{a, b\}$. S je počiatočný neterminál. Pravidlá gramatiky:

1. $S \rightarrow aSb$
2. $S \rightarrow \varepsilon$

Úlohy:

1. Zistite, či je jazyk popísaný gramatikou prázdny.
2. Zistite, či reťazce: *ab*, *aabb*, *aaab*, *bbaa* majú v gramatike odvodenie.
3. Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

Ako zistiť, či je jazyk generovaný gramatikou prázdny:

1. Pre každý symbol gramatiky zistíme, či je tzv. **generujúci symbol**, t.j. či pre symbol X platí, že $X \Rightarrow^* w$, kde $w \in T^*$. Inými slovami, či pre symbol X gramatiky (symbol je aj terminál, aj neterminál) platí, že sa z neho dá na aspoň 0 krokov odvodiť nejaký reťazec terminálov.
2. Ak zistíme, že počiatočný neterminál S je generujúci symbol, potom sa z neho určite dajú odvodiť nejaké reťazce a jazyk generovaný gramatikou **nemôže byť prázdny**.
3. Ak počiatočný neterminál S **nie je generujúci symbol**, potom je jazyk generovaný gramatikou prázdny.

Ako zistíme, ktoré symboly sú generujúce:

1. Každý terminálny symbol gramatiky je generujúci, lebo pre $a \in T$ platí $a \Rightarrow^* a$.
2. Ak je v gramatike pravidlo $A \rightarrow \alpha$, kde $A \in N, \alpha \in (V \cup T)^*$, t.j. A je neterminál a α je reťazec terminálov a neterminálov, a zároveň vieme, že **každý symbol** α je **generujúci symbol**, tak aj A musí byť **generujúci symbol**.
3. Rovnako, ak je v gramatike pravidlo $A \rightarrow \varepsilon$, tak A je tiež **generujúci symbol**.
4. Postupne teda analyzujeme symboly a pravidlá gramatiky, kým nenájdeme všetky generujúce symboly.

V našej gramatike:

1. $S \rightarrow aSb$
2. $S \rightarrow \varepsilon$

sú generujúce symboly:

1. a, b sú generujúce symboly určite, lebo sú to terminály.
2. Keďže v gramatike je pravidlo $S \rightarrow \varepsilon$, tak aj S je generujúci symbol.
3. Tým sme vyčerpali všetky symboly - všetky sú generujúce.
4. Keďže aj počiatočný neterminál **je generujúci symbol**, tak jazyk generovaný gramatikou **nie je prázdny**.

Zistite, či *ab* má v gramatike odvodenie:

- Hľadáme odvodenie reťazca *ab* v gramatike, t.j. zisťujeme, či v gramatike platí, či $S \Rightarrow^* ab$
- Teda, či vieme začať s počiatočným neterminálom S a postupnou aplikáciou pravidiel z neho *odvodiť (derivovať)* daný reťazec.

Keď začneme s počiatočným neterminálom máme 2 možnosti:

1. $S \Rightarrow \varepsilon$,t.j. použijeme pravidlo č. 2. Dostali sme ε, z ktorého derivácia nevie pokračovať ďalej. Tadiaľto cesta nevedie...
2. $S \Rightarrow aSb$, t.j. použijeme pravidlo č. 1. Dostali sme reťazec aSb, v ktorom môžeme znovu v ďalšom kroku použiť niektoré pravidlo na neterminál S.
   - 2.1 $S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb$, t.j. na neterminál S v aSb sme použili pravidlo č. 1. Tým dostávame reťazec $aaSbb$, čiže vo výsledku by boli na začiatku aa. Ale náš reťazec nezačína aa, ale len a. Preto toto nie je dobrá cesta
   - 2.2 $S \Rightarrow aSb \Rightarrow ab$, t.j. na neterminál S v aSb sme použili pravidlo č. 2. Dostávame **práve** ab, čiže naša úloha je úspešne ukončená.

Zistite, či *aabb* má v gramatike odvodenie:

$$S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb \Rightarrow aa\varepsilon bb = aabb$$

Teda reťazec *aabb* patrí do jazyka generovaného gramatikou G_1. Toto vieme popísať aj $aabb \in L(G_1)$.

Zistite, či $aaab$ má v gramatike odvodenie:

1. Vidíme, že v reťazec začína 3-krát písmenom a.
2. Keďže jediné pravidlo, ktoré vie vytvoriť v reťazci písmeno a je $S \to aSb$, musíme toto pravidlo 3-krát použiť.
3. Avšak, toto pravidlo zároveň 3-krát vyrobí písmeno b, viď:

$$S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb \Rightarrow aaaSbbb$$

4. V našom reťazci $aaab$ je však len 1-krát písmeno b.
5. Preto vidíme, že v danej gramatike sa $aaab$ odvodiť nedá!
6. Platí teda $aaab \notin L(G_1)$.

Zistite, či *bbaa* má v gramatike odvodenie:

1. Vidíme, že v reťazec začína 2-krát písmenom b.
2. Keďže jediné pravidlo, ktoré vie vytvoriť v reťazci písmeno b je $S \to aSb$, museli by sme toto pravidlo 2-krát použiť.
3. Avšak, toto pravidlo zároveň 3-krát vyrobí písmeno a, ktoré navyše **vždy** bude stáť pred písmenom b, resp. na začiatku odvádzaného reťazca, viď:

$$S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb$$

4. V našom reťazci je však prvý symbol písmeno b
5. Preto vidíme, že v danej gramatike sa *bbaa* odvodiť nedá!
6. Platí teda $bbaa \notin L(G_1)$.

Popíšte, aký jazyk gramatika generuje:

1. Jazyk generovaný gramatikou predstavujú všetky reťazce terminálov, ktoré sa v nej dajú odvodiť z počiatočného neterminálu na nejaký počet krokov, t.j.

$$L(G) = \{w \mid S \Rightarrow^* w, w \in T^*\}$$

2. Aby sme zistili, aký jazyk gramatika generuje, sa musíme zamyslieť, **aké všetky reťazce** sa dajú pomocou nej odvodiť, resp. **akú majú nejakú spoločnú vlastnosť**, čo pre ne platí:
3. Vidíme, že sa dá odvodiť prázdny reťazec $S \Rightarrow \varepsilon$.
4. Toto pravidlo sa zároveň použije **vždy** na ukončenie derivácie.
5. Pretože druhé pravidlo $S \rightarrow aSb$ vždy síce vyrobí 2 terminály a a b, avšak aj nový neterminál S, preto toto pravidlo **nikdy** nemôže deriváciu ukončiť.
6. Čo sa stane, ak toto pravidlo aplikujeme n-krát?

$$S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb \Rightarrow ... \Rightarrow a^n Sb^n$$

7. Ak teraz deriváciu ukončíme pomocou $S \rightarrow \varepsilon$, dostaneme:

$$S \Rightarrow aSb \Rightarrow aaSbb \Rightarrow ... \Rightarrow a^n Sb^n \Rightarrow a^n b^n$$

1. Teda vidíme, že gramatika generuje **všetky reťazce obsahujúce rovnaký počet** a **a** b**, pričom zároveň sú v reťazci najprv všetky symboly** a **a potom všetky symboly** b
2. Teda jazyk $L(G_1) = \{a^n b^n \mid n \geq 0\}$.
3. U uvedenom zápise je zachytený aj fakt, že $\varepsilon \in L(G_1)$, pretože $a^0 b^0 = \varepsilon$.

Príklad č. 2

Je daná bezkontextová gramatika $G_2 = (V, T, P, S)$, $V = \{S, A\}$, $T_1 = \{a, b\}$. S je počiatočný neterminál. Pravidlá gramatiky:

1. $S \rightarrow aA$
2. $A \rightarrow aA$
3. $A \rightarrow bA$

Úlohy:

1. Zistite, či je jazyk popísaný gramatikou prázdny.
2. Zistite, či reťazce: *ab*, *aabb*, *aaab*, *bbaa* majú v gramatike odvodenie.
3. Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

Najprv zistíme, či je jazyk generovaný gramatikou, $L(G_2)$ prázdny, t.j. či $L(G_2) = \emptyset$. Generujúce symboly gramatiky sú:

1. Terminály a, b, pretože $a \Rightarrow^* a$, resp. $b \Rightarrow^* b$.
2. Zatiaľ teda vieme, že generujúce symboly sú určite $\{a, b\}$.
3. V gramatike nie je pravidlo v tvare $S \to \varepsilon$ alebo $A \to \varepsilon$, teda týmto spôsobom o S alebo A nevieme povedať, či sú generujúce.
4. Rovnako platí, že vo všetkých pravidlách je na pravej strane symbol, o ktorom nevieme, či je generujúci.
5. Preto usudzujeme, že ani S, ani A **nie sú generujúce symboly**.
6. A keďže **počiatočný neterminál** nie je generujúci symbol, platí, že jazyk generovaný gramatikou **je prázdny**, a teda gramatika **negeneruje žiadne reťazce.**
7. $L(G_2) = \emptyset$

O tom sa viete presvedčiť aj tak, že ak by ste skúšali vyrobiť deriváciu ľubovoľného reťazca w z terminálov:

$$S \Rightarrow \ldots \Rightarrow w$$

tak by sa vám to nepodarilo, lebo by vám **vždy** zostával 1 neterminál A. Teda derivácia sa **nikdy nedá ukončiť**.

Preto úlohy, či reťazce *ab*, *aabb*, *aaab*, *bbaa* majú v gramatike odvodenie riešiť **nemusíme**, alebo vieme, že odvodenie mať **nemôžu.**

Rovnako popis jazyka, ktorý gramatika generuje, je veľmi jednoduchá:

$$L(G_2) = \emptyset$$

teda gramatika G_2 generuje prázdny jazyk $\emptyset$.

Príklad č. 3

Je daná bezkontextová gramatika $G_3 = (V, T, P, S)$, $V = \{S, A\}$, $T_1 = \{a, b, c\}$. S je počiatočný neterminál. Pravidlá gramatiky:

1. $S \to aA$
2. $A \to aA$
3. $A \to bA$
4. $A \to c$

Úlohy:

1. Zistite, či je jazyk popísaný gramatikou prázdny.
2. Zistite, či reťazce: *abc*, *abac*, *aba*, *babc* majú v gramatike odvodenie.
3. Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

Najprv zistíme, či je jazyk generovaný gramatikou, $L(G_3)$ prázdny, t.j. či $L(G_3) = \emptyset$. Generujúce symboly gramatiky sú:

1. Terminály a, b, c, pretože sú to terminály :).
2. Zatiaľ teda vieme, že generujúce symboly sú určite $\{a, b, c\}$.
3. V gramatike nie je pravidlo v tvare $S \to \varepsilon$ alebo $A \to \varepsilon$, teda týmto spôsobom o S alebo A nevieme povedať, či sú generujúce.
4. Pre neterminál S máme len pravidlo $S \to aA$ a o A zatiaľ nevieme, či je generujúci, čiže ani o S nevieme, či je generujúci.
5. Pre neterminál A však existuje pravidlo $A \to c$, teda pravidlo, v ktorom sú všetky symboly na pravej strane určite generujúce.
6. Preto usudzujeme, že aj A je generujúci symbol, teda generujúce sú určite $\{A, a, b, c\}$.

Pokračujeme:

1. Keď sa teraz znovu vrátime k pravidlu $S \to aA$, na pravej strane už o oboch symboloch vieme, že sú generujúce, teda aj neterminál S je generujúci symbol.
2. Vieme teda, že generujúce symboly sú $\{S, A, a, b, c\}$. Keďže sú to všetky symboly gramatiky, môžeme končiť.
3. Keďže počiatočný neterminál S **patrí medzi generujúce symboly**, gramatika bude určite vedieť **generovať nejaký reťazec**, a teda $L(G_3) \neq \emptyset$.

Zistite, či abc má v gramatike odvodenie:

1. Na začiatku máme pre počiatočný neterminál len jednu možnosť:
$$S \Rightarrow aA$$
2. toto pravidlo vyrobí na začiatku výsledného reťazca a. Zatiaľ teda ok.
3. Teraz máme pre neterminál A 3 možnosti, ktoré pravidlo použiť (pravidlo č. 2, 3 alebo 4):
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow aaA$$
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA$$
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow ac$$
4. Prvá možnosť je derivácia, ktorá ešte nekončí, ale na začiatku slova vyrobí predponu aa. Náš reťazec však **nemá predponu** aa. Preto tento krok je zlý!
5. Tretia možnosť je derivácia, ktorá zároveň aj skončila a derivovala reťazec ac. Keďže $ac \neq abc$, táto možnosť je tiež zlá.
6. Druhá možnosť je derivácia, ktorá ešte neskončila, ale vyrába reťazec, ktorý začína predponou ab. Vidíme, že toto by mohla byť cesta k úspešnému výsledku!

Zistite, či *abc* má v gramatike odvodenie (pokračovanie):

1. Zatiaľ sme odvodili reťazec:
$$S \Rightarrow^* abA$$
2. Znovu máme pre neterminál A 3 možnosti, ktoré pravidlo použiť (pravidlo č. 2, 3 alebo 4):
$$S \Rightarrow^* abA \Rightarrow abaA$$
$$S \Rightarrow^* abA \Rightarrow abbA$$
$$S \Rightarrow^* abA \Rightarrow abc$$
3. Vidíme, že tretia možnosť nám dáva **práve** deriváciu reťazca *abc*, teda sme zistili, že daný reťazec **má v gramatike nasledovné odvodenie**
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA \Rightarrow abc$$
4. A teda platí, že $abc \in L(G_3)$.

Zistite, či *abac* má v gramatike odvodenie: Toto je len variácia predchádzajúceho výpočtu, platí, že áno, lebo:

$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA \Rightarrow abaA \Rightarrow abac$$

. Teda aj $abac \in L(G_3)$.

Zistite, či *aba* má v gramatike odvodenie:

1. Ak by sme chceli odvodiť reťazec *aba* musíme najprv vyrobiť predponu *ab* - to vieme v derivácii urobiť:
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA$$
2. Teraz by sme potrebovali z neterminálu A urobiť terminál a. Avšak pravidlá nám dovolia alebo urobiť z $A \to c$, t.j.
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA \Rightarrow abc$$
3. to však **nie je reťazec** *aba*! Respektíve vieme síce odvodiť predponu *aba*:
$$S \Rightarrow aA \Rightarrow abA \Rightarrow abaA$$
4. ale stále nám tam ostáva neterminál A, ktorého sa nevieme zbaviť **bez toho**, aby nám tam nevznikol ďalší terminál!
5. Preto reťazec *aba* sa v gramatike odvodiť **nedá!** A teda $aba \notin L(G_3)$.

Zistite, či *aba* má v gramatike odvodenie:

1. Ekvivalentne si stačí uvedomiť, že jediný spôsob, ako ukončiť deriváciu je, že sa ako posledné pravidlo aplikuje $A \to c$
2. A z tvaru pravidiel vyplýva, že neterminál A **vždy na konci** reťazca symbolov gramatiky počas derivácie.
3. Teda **každý odvoditeľný reťazec** musí **končiť** symbolom c.
4. A keďže reťazec *aba* **nekončí symbolom** c, tak **nemôže** patriť do jazyka generovaného gramatikou.

Okrem toho, že každý reťazec, ktorý má v gramatike odvodenie, musí končiť terminálom c, platí ešte jedna vlastnosť:

1. Všimnite si, že **prvé pravidlo**, ktoré sa vždy dá použiť, je $S \rightarrow aA$.
2. Teda **každý reťazec**, ktorý má v gramatike deriváciu, bude **vždy začínať** terminálom a.
3. Preto, ak by sme chceli zistiť, či má v gramatike deriváciu reťazec $babc$, tak vidíme, že určite **nie!**
4. Pretože neexistuje spôsob, ako urobiť deriváciu reťazca začínajúceho písmenom b z počiatočného neterminálu!
5. Preto $babc \notin L(G_3)$.

Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

1. Pohľadom na gramatiku vidíme, že prvý symbol každého generovaného reťazca musí byť a, lebo pre počiatočný neterminál máme jediné pravidlo $S \to aA$.
2. Čiže prvý symbol bude a a za ním bude všetko to, čo vieme odvodiť z neterminálu A. Pre ten máme pravidlá:
   - $A \to aA$
   - $A \to bA$
   - $A \to c$
3. Čiže všetko, čo odvodíme z neterminálu A končí symbolom c. Navyše z neho vieme postupne odvádzať reťazce, ktoré obsahujú ľubovoľnú postupnosť z množiny $\{a, b\}$.
4. Z neterminálu A teda vieme dostávať reťazce v tvare $\{a, b\}^*c$.
5. A z počiatočného neterminálu S reťazce v tvare $a\{a, b\}^*c$.
6. Jazyk generovaný gramatikou je teda jazyk popísateľný ako $a\{a, b\}^*c$, alebo dokonca aj regulárnym výrazom $a(a + b)^*c$.

- To, že v tomto prípade je jazyk generovaný bezkontextovou gramatikou popísateľný regulárnym výrazom, a teda že sa jedná nielen o bezkontextový, ale aj o regulárny jazyk, je dané tým, že regulárne jazyky tvoria podmnožinu bezkontextových jazykov.
- Nie vždy sa to však dá, napríklad v prvom príklade bol jazyk $a^n b^n$ a ten sa **nedá** popísať regulárnym výrazom.

Príklad č. 4

Je daná bezkontextová gramatika $G_4 = (V, T, P, S)$, $V = \{S, A, B\}$, $T_1 = \{a, b, c\}$.
S je počiatočný neterminál. Pravidlá gramatiky:

- $S \rightarrow AcB \mid BA$
- $A \rightarrow aAb \mid a$
- $B \rightarrow bAa$

Úlohy:

1. Zistite, či je jazyk popísaný gramatikou prázdny.
2. Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

Najprv zistíme, či je jazyk generovaný gramatikou, $L(G_4)$ prázdny, t.j. či $L(G_4) = \emptyset$. Generujúce symboly gramatiky sú:

1. Terminály a, b, c.
2. Zatiaľ teda vieme, že generujúce symboly sú určite $\{a, b, c\}$.
3. V gramatike nie je pravidlo v tvare $S \to \varepsilon$, $A \to \varepsilon$ alebo $B \to \varepsilon$, teda týmto spôsobom o S, A, B nevieme povedať, či sú generujúce.
4. Pre neterminál A však existuje pravidlo $A \to a$, teda pravidlo, v ktorom sú všetky symboly na pravej strane určite generujúce.
5. Preto usudzujeme, že aj A je generujúci symbol, teda generujúce sú určite $\{A, a, b, c\}$.
6. Po tomto zistení vieme povedať, že aj B je generujúci symbol, pretože má pravidlo $B \to bAa$,v ktorom sú na pravej strane všetky symboly také, že o nich vieme, že sú určite generujúce. Teda generujúce symboly sú určite $\{A, B, a, b, c\}$.

(pokračovanie)

7 A už vieme povedať aj to, že S je generujúci symbol, pretože má pravidlo $S \rightarrow AcB$,v ktorom sú na pravej strane všetky symboly také, že o nich vieme, že sú určite generujúce. Teda generujúce symboly sú určite $\{S, A, B, a, b, c\}$.

7 Ekvivalentne by sme to vedeli určiť aj podľa pravidla $S \rightarrow BA$, v ktorom taktiež vieme, že na pravej strane sú len symboly, o ktorých vieme, že sú určite generujúce.

8 A keďže S je generujúci symbol, tak jazyk $L(G_4)$ určite nie je prázdny.

Popíšte, aký jazyk gramatika generuje.

Pohľadom na pravidlá sa pokúsime určiť, v akom tvare sú reťazce, ktoré gramatika generuje. Keďže všetky začínajú od počiatočného neterminálu a preň existujú dve pravidlá:

1. $S \to AcB$
2. $S \to BA$

tak vidíme, že reťazce, ktoré gramatika generuje budú v nasledovných tvaroch:

1. budú v tvare $w_1 c w_2$, kde w_1 je predpona, ktorá bude generovaná z neterminálu A, za ňou je symbol c a za ním je prípona w_2 generovaná z neterminálu B, alebo
2. budú v tvare $w_1 w_2$, kde w_1 je predpona generovaná z neterminálu B, za ktorou je prípona w_2 generovaná z neterminálu A.

Preto sa potrebujeme bližšie pozrieť na neterminály A, B, aké reťazce sa dajú generovať z nich.

Pre neterminál A máme 2 pravidlá:

1. $A \to aAb$
2. $A \to a$

Z pravidiel vidíme, že:

1. Z A vieme odvodiť reťazec začínajúci a, končiaci b medzi ktorými bude znovu reťazec odvoditeľný z A
2. Z A vieme odvodiť jedno a-čko.
3. To znamená, že prvé pravidlo vieme počas derivácie rekurzívne opakovať a deriváciu ukončíme druhým pravidlom. Čiže reťazce by mohli byť v nasledovnom tvare:

$$A \Rightarrow aAb \Rightarrow^* a^n A b^n \Rightarrow a^n a b^n = a^{n+1} b^n$$

Teda z neterminálu A vieme odvádzať reťazce v tvare $a^{n+1} b^n$, kde $n \geq 0$.

Pre neterminál B máme 1 pravidlo:

1. $B \to bAa$

Z pravidla vidíme, že:

1. Z B vieme odvodiť reťazec začínajúci b, končiaci a medzi ktorými bude reťazec odvoditeľný z neterminálu A.
2. Z predchádzajúcej analýzy vieme, že z neterminálu A vieme odvodiť reťazce tvaru $a^{n+1}b^n$, kde $n \geq 0$.
3. Preto z neterminálu B vieme odvodiť:

$$B \Rightarrow bAa \Rightarrow^* ba^{n+1}b^na$$

Teda z neterminálu B vieme odvádzať reťazce v tvare $ba^{n+1}b^na$, kde $n \geq 0$.

Keď teraz vieme, že z neterminálov:

1. A vieme odvodiť reťazce tvaru $a^{n+1}b^n$, kde $n \geq 0$
2. B vieme odvodiť reťazce tvaru $ba^{n+1}b^n a$, kde $n \geq 0$

tak keď sa vrátime k počiatočnému neterminálu

1. $S \rightarrow AcB$
2. $S \rightarrow BA$

vidíme, že vieme odvodiť reťazce tvarov:

1. $S \Rightarrow AcB \Rightarrow^* a^{n+1}b^n cba^{m+1}b^m a$, kde $n \geq 0$, $m \geq 0$
2. $S \Rightarrow BA \Rightarrow ba^{n+1}b^n aa^{m+1}b^m$, kde $n \geq 0$, $m \geq 0$.

Výsledný jazyk $L(G_4)$ je teda zjednotením 2 menších jazykov:

$$L(G_4) = \{a^{n+1}b^ncba^{m+1}b^ma \mid n \geq 0, m \geq 0\} \cup \{ba^{n+1}b^naa^{m+1}b^m \mid n \geq 0, m \geq 0\}$$

POZOR!!! Jazyk:

$$L(G_4) = \{a^{n+1}b^ncba^{n+1}b^na \mid n \geq 0\} \cup \{ba^{n+1}b^naa^{n+1}b^n \mid n \geq 0\}$$

by **nebol správna odpoveď** pretože je potrebné odlíšiť to, že časti pochádzajúce z neterminálov A, B sú **nezávislé!** Preto je potrebné použiť viacero premenných n, m, ktoré označujú počet odvodených terminálov.

Nájdite bezkontextovú gramatiku

Nájdite bezkontextové gramatiky k jazykom:

1. $L_1 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) = \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a, b rovnaký.
2. $L_2 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) > \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a väčší než počet symbolov b.
3. $L_3 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) < \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a menší než počet symbolov b.
4. $L_4 = \{wcw^R \mid w \in \{a, b\}^*\}$, t.j. palindrómy v strede ktorých je symbol c.
5. $L_5 = \{xaby \mid x \in \{a, b\}^*, y \in \{a, b\}^*\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$ obsahujúce ab ako podreťazec
6. $L_6 = \{a^n b^n c^m \mid n \geq 0, m \geq 0\}$

Príklad č. 1

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_1 = \{w \in \{a,b\}^* \mid \sharp_a(w) = \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a,b\}$, v ktorých je počet symbolov a, b rovnaký.

Potrebujeme nájsť takú gramatiku G, aby $L(G) = L_1$. To znamená, že z počiatočného neterminálu S budeme vedieť odvodiť taký reťazec, v ktorom je počet symbolov a a b rovnaký, t.j. napríklad:

- ε (0-krát a, aj b)
- ab, ba (1-krát a, 1-krát b)
- $aabb$, $abab$, $abba$, $baab$, $baba$, $bbaa$ (2-krát aj a, aj b)
- $aaabbb$, $aabbba$, $aabbab$, ... (3-krát aj a, aj b)
- ...

Skúsme sa zamyslieť, ako vyzerajú reťazce, ktoré obsahujú rovnaký počet a, aj b z hľadiska ich konštrukcie:

1. Najkratší možný reťazec je ε.
2. Ak by sme už mali reťazec, ktorý obsahuje rovnaký počet a a b a chceli by sme zaň pridať ďalšie a, musíme zabezpečiť, aby sme mali istotu, že sa zároveň niekedy neskôr vygeneruje aj b.
3. Rovnako, ak by sme k reťazcu, ktorý spĺňa rovnosť počtu a a b chceli pridať b, musíme zabezpečiť, aby sa neskôr pridalo aj a.

Keď S je neterminál, z ktorého vieme odvodiť reťazce s rovnakým počtom a a b, tak z prvého bodu vyplýva pravidlo $S \to \varepsilon$.

Rekurzívne vytváranie reťazca spôsobom, že máme reťazec s korektným počtom a a b a pridáme zaň symbol a a zároveň si chceme zaistiť to, že v budúcnosti sa vygeneruje aj b, zapíšeme pomocou pravidla

$$S \to SaB$$

kde neterminál B signalizuje, že *chýba terminál b*. Preto z neho môžeme vyvodiť 2 pravidlá:

- alebo priamo vytvorí terminál b, t.j. $B \to b$
- alebo, ak by sme chceli znovu vygenerovať a, tak nám vlastne už budú chýbať b-čka dve, t.j. $B \to aBB$

Analogická situácia vznikne, ak máme reťazec s korektným počtom a a b a chceme zaň pridať symbol b a zároveň si chceme zaistiť to, že v budúcnosti sa vygeneruje aj a:

$$S \rightarrow SbA$$

kde neterminál A signalizuje, že *chýba terminál a*. Preto z neho môžeme vyvodiť 2 pravidlá:

- alebo priamo vytvorí terminál a, t.j. $A \rightarrow a$
- alebo, ak by sme chceli znovu vygenerovať b, tak nám vlastne už budú chýbať a-čka dve, t.j. $A \rightarrow bAA$

Keď si uvedené zhrnieme do jednej gramatiky, tak dostaneme gramatiku s pravidlami:

- $S \to \varepsilon \mid SaB \mid SbA$
- $A \to a \mid bAA$
- $B \to b \mid aBB$

a s neterminálmi $V = \{S, A, B\}$ a terminálmi $T = \{a, b\}$, kde S je počiatočný neterminál.

Je zrejmé, že uvedená gramatika G určite generuje reťazce, kde je počet a a b rovnaký, t.j. $L(G) \subseteq L_1$.

Taktiež každý reťazec, ktorý obsahuje rovnaký počet symbolov a a b v gramatike odvodenie, t.j. $L_1 \subseteq L(G)$.

Teda $L(G) = L_1$.

Bez ďalšieho vysvetľovania uvádzame ešte iné gramatiky, ktoré **rovnako dobre** generujú všetky reťazce s rovnakým počtom *a* a *b*:

- $S \rightarrow \varepsilon \mid aBS \mid bAS$
- $A \rightarrow a \mid bAA$
- $B \rightarrow b \mid aBB$

(alebo gramatika len s 1 neterminálom *S*)

- $S \rightarrow \varepsilon \mid SaSbS \mid SbSaS$

(alebo iná gramatika len s 1 neterminálom *S*)

- $S \rightarrow \varepsilon \mid aSb \mid bSa \mid SS$

Príklad č. 2

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_2 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) > \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a väčší než počet symbolov b.

Potrebujeme nájsť takú gramatiku G, aby $L(G) = L_2$. V predchádzajúcom príklade sme našli takú, kde je počet symbolov a rovnaký ako počet symbolov b. Jej jednoduchou úpravou môžeme nájsť gramatiku pre tento jazyk.

Táto gramatika generuje reťazce s rovnakým počtom a a b

- $S \rightarrow \varepsilon \mid SaB \mid SbA$
- $A \rightarrow a \mid bAA$
- $B \rightarrow b \mid aBB$

Aby sme dostali reťazce, kde je viac symbolov a než b, tak potrebujeme do gramatiky doplniť len generovanie symbolov a. Najjednoduchšie vyzerá byť to, že do pravidiel pre neterminál S doplníme pravidlo:

$$S \rightarrow Sa$$

Toto pravidlo umožní na ľubovoľnom mieste v derivovanom reťazci vygenerovať "nadbytočné" a-čka, t.j. docielime, aby ich počet bol väčší, než b-čok.

Dostávame teda gramatiku

- $S \rightarrow \varepsilon \mid SaB \mid SbA \mid Sa$
- $A \rightarrow a \mid bAA$
- $B \rightarrow b \mid aBB$

Určite teda budeme vedieť generovať také reťazce, kde je viac *a*-čok než *b*-čok. Avšak naša úprava nie je úplne dobrá, pretože v tejto gramatike stále vieme generovať aj ε, alebo *abab*, čo **však nesmieme!**, lebo v nich **nie je** počet *a* väčší než počet *b*.

Keďže najkratší reťazec, ktorý by mal patriť do jazyka už nie je ε, ale *a*, tak vymeníme pravidlo $S \rightarrow \varepsilon$ za pravidlo $S \rightarrow a$.

Výsledná gramatika

- $S \to a \mid SaB \mid SbA \mid Sa$
- $A \to a \mid bAA$
- $B \to b \mid aBB$

Teraz už korektne generuje práve také reťazce, kde je počet a väčší než počet b. Určite existujú aj iné gramatiky, ktoré by to vedeli. Táto mala tú výhodu, že sme ju vyrobili len malou úpravou z gramatiky pre reťazce, kde je počet a a b rovnaký.

Príklad č. 3

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_3 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) < \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a menší než počet symbolov b.

Táto gramatika je len drobnou úpravou gramatiky z predchádzajúcej úlohy. Bez vysvetľovania:

- $S \to b \mid SaB \mid SbA \mid Sb$
- $A \to a \mid bAA$
- $B \to b \mid aBB$

Príklad č. 4

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_4 = \{wcw^R \mid w \in \{a, b\}^*\}$, t.j. palindrómy v strede ktorých je symbol c.

Tento jazyk tvoria reťazce:

- c (najkratší možný reťazec)
- aca, bcb (vľavo a vpravo od c je reťazec dĺžky 1)
- $aacaa$, $abcba$, $bacab$, $bbcbb$ (vľavo a vpravo od c je reťazec dĺžky 2)
- ...

Pre konštrukciu gramatiky pre tento jazyk je dôležité si uvedomiť, že:

1. Najkratší reťazec, ktorý do jazyka patrí je c.
2. Ak w je reťazec, ktorý patrí do jazyka, t.j. je to palindróm, ktorého stredný symbol je c, tak potom aj awa, aj bwb budú tiež palindrómy, ktorých stredný symbol je c.

Keďže neterminál S je ten, z ktorého majú byť reťazce odvodené, tak v podstate S reprezentuje palindrómy so stredným symbolom c. Na základe 2 uvedených vlastností teda vieme odvodiť nasledovné pravidlá:

1. $S \to c$
2. $S \to aSa$
3. $S \to bSb$

Výsledná gramatika pre jazyk L_4 je teda $G = (V, T, P, S)$, kde neterminály $V = \{S\}$, terminály $T = \{a, b, c\}$, počiatočný neterminál je S a pravidlá:

1. $S \to c$
2. $S \to aSa$
3. $S \to bSb$

Z tvaru pravidiel gramatiky je zrejmé, že všetko, čo pomocou nich vygenerujeme, bude palindróm s prostredným symbolom c, t.j. že $L(G) \subseteq L_4$.

Taktiež, ak máme daný ľubovoľný palindróm so stredným symbolom c, tak určite bude mať v gramatike odvodenie - keďže stačí postupne aplikovať pravidlá č. 2 a 3 podľa toho, aké symboly sa v reťazci nachádzajú pred stredným symbolom, napr. ak $w = abcba$, tak potom

$$S \Rightarrow aSa \Rightarrow abSba \Rightarrow abcba$$

Teda aj $L_4 \subseteq L(G)$.

A teda $L_4 = L(G)$, t.j. naša gramatika je korektná.

Príklad č. 5

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_5 = \{xaby \mid x \in \{a, b\}^*, y \in \{a, b\}^*\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$ obsahujúce *ab* ako podreťazec.

Vidíme, že reťazce jazyka sa skladajú z 3 častí:

1. Prefixu x, ktorý predstavujú ľubovoľné reťazce z písmen $\{a, b\}$
2. Pevne daného podreťazca *ab*
3. Sufixu y, ktorý predstavujú ľubovovoľné reťazce z písmen $\{a, b\}$

Keďže každý generovaný reťazec by mal pozostávať z týchto 3 častí, tak si to vieme zapísať pomocou pravidla:

$$S \rightarrow ABC$$

kde

- A bude neterminál, z ktorého odvodíme prefix x
- B neterminál, z ktorého odvodíme ab
- C neterminál, z ktorého odvodíme sufix y.

Ak chceme pomocou gramatiky odvodiť *ľubovoľnú postupnosť daných symbolov*, v našom prípade $\{a, b\}$, tak sa to jednoducho dá urobiť nasledovne:

$$A \to aA \mid bA \mid \varepsilon$$

T.j. rekurzívnym opakovaním pravidiel vieme vytvoriť ľubovoľný reťazec z $\{a, b\}$ a deriváciu ukončíme posledným nerekurzívnym pravidlom $A \to \varepsilon$.

Výsledná gramatika $G = (V, T, P, S)$ by teda mohla mať pravidlá:

- $S \to ABC$
- $A \to aA \mid bA \mid \varepsilon$
- $B \to ab$
- $C \to aC \mid bC \mid \varepsilon$

kde neterminály $V = \{S, A, B, C\}$, terminály $T = \{a, b\}$ a S je počiatočný neterminál.

Znovu platí, že všetko, čo gramatika generuje patrí do jazyka L_5, t.j. $L(G) \subseteq L_5$ a zároveň, že všetko, čo patrí do jazyka L_5 má v gramatike odvodenie, t.j. $L_5 \subseteq L(G)$.

Preto $L(G) = L_5$

Príklad č. 6

Nájdite bezkontextovú gramatiku k jazyku: $L_6 = \{a^n b^n c^m \mid n \geq 0, m \geq 0\}$.

Reťazce z tohto jazyka sa teda akoby skladajú z 2 častí:

1. Na začiatku majú symboly a a b, ktorých je rovnaký počet (n) a sú usporiadané v štýle "najprv a, potom b.
2. Za b-čkami sa nachádza postupnosť symbolov c, ktorých počet je **nezávislý** od počtu a, respektíve b.

To, že sa reťazce skladajú z 2 častí, ktoré sú nezávislé, znovu môžeme zapísať napríklad:

$$S \to AB$$

kde:

- Z neterminálu A odvodíme tú časť, kde je rovnaký počet a a b usporiadaný v tvare $a ... ab ... b$
- Z neterminálu B odvodíme potrebný počet c symbolov

Odvodenie reťazcov z neterminálu A (t.j. v podstate reťazce v tvare $a^n b^n$):

$$A \rightarrow aAb \mid \varepsilon$$

Odvodenie reťazcov z neterminálu B (t.j. v podstate reťazce c^m, čo je to isté ako c^*)

$$B \rightarrow cB \mid \varepsilon$$

Výsledná gramatika $G = (V, T, P, S)$ by teda mohla mať pravidlá:

- $S \to AB$
- $A \to aAb \mid \varepsilon$
- $B \to cB \mid \varepsilon$

kde neterminály $V = \{S, A, B\}$, terminály $T = \{a, b, c\}$ a S je počiatočný neterminál. Znovu je (dúfam) ľahké vidieť, že naozaj $L(G) = L_6$.

Príklad č. 1

Je daný zásobníkový automat $P_1 = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, ktorého prechodová funkcia je daná obrázkom:

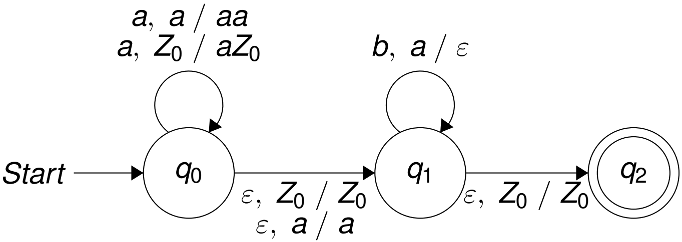

Úlohy:

1. Zistite, či ZA akceptuje reťazce ε, ab, ba
2. Popíšte, aký jazyk akceptuje ZA.

Pre úplnosť popis ZA:

- Stavy zásobníkového automatu $Q = \{q_0, q_1, q_2\}$
- Abeceda vstupných symbolov $\Sigma = \{a, b\}$
- Abeceda zásobníkových symbolov $\Gamma = \{Z_0, a\}$
- Počiatočný stav: q_0
- Počiatočný zásobníkový symbol Z_0
- Akceptačné stavy: $F = \{q_2\}$

Aby sme zistili, či je nejaký reťazec akceptovaný ZA, musíme simulovať jeho výpočet. Simuláciu zapisujeme pomocou konfigurácií, ktoré nám udávajú:

- V akom stave sa ZA nachádza
- Aká je neprečítaná časť vstupu
- Aký je obsah zásobníka

Napríklad, ak chceme spracovať vstup ab, tak na začiatku je automat v stave q_0 a v zásobníku je len počiatočný zásobníkový symbol Z_0. Teda počiatočná konfigurácia ZA by bola (q_0, ab, Z_0).

Prechodová funkcia udáva, čo sa udeje pri každom kroku výpočtu. Krok výpočtu závisí na trojici (p, a, X), kde:

- p je aktuálny stav automatu
- a je aktuálne čítaný vstupný symbol. Je možné uvažovať aj to, že sa aktuálny vstupný symbol ignoruje - v takom prípade $a = \varepsilon$.
- X je aktuálny symbol na vrchu zásobníka. Tento symbol sa pri čítaní **vždy zo zásobníka vyberá**.

Na základe tejto trojice automat prejde do nejakého stavu q a do zásobníka vloží reťazec symbolov α. T.j. napríklad ak $(q_0, aZ_0) \in \delta(q_0, a, Z_0)$, tak potom je v ZA možný prechod zo stavu q_0 do stavu q_0 pri čítaní vstupného symbolu a, pričom na vrchu zásobníka musí byť Z_0, ktoré sa vyberie a nahradí reťazcom aZ_0.

Zásobníkový automat bude akceptovať **práve tie reťazce**, pre ktoré **existuje spôsob**, ako ich celé prečítať a skončiť v akceptačnom stave. Množina týchto reťazcov sa nazýva **jazyk akceptovaný zásobníkovým automatom** a formálne sa pre zásobníkový automat P zapisuje:

$$L(P) = \{w \in \Sigma^* \mid (q_0, w, Z_0) \vdash^* (q, \varepsilon, \alpha)\}$$

kde $q \in F$, t.j. q je akceptačný stav, $\alpha \in \Gamma^*$, t.j. α je ľubovoľný obsah zásobníka v momente, keď je vstup w, zložený zo vstupných symbolov, celý prečítaný.

Uvažujme teda, ako ZA spracuje reťazec ab. Na začiatku je v stave q_0, v zásobníku je len symbol Z_0:

$$(q_0, ab, Z_0)$$

Podľa obrázka má teraz ZA dve možnosti:

- Zostať v stave q_0, pričom sa zo vstupu prečíta a, zo zásobníka sa vyberie Z_0 a nahradí sa aZ_0 t.j

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0)$$

- Prípadne dôjde k prechodu do stavu q_1 bez čítania vstupu, pričom sa zo zásobníka vyberie Z_0 a vloží sa doň Z_0 (t.j. de facto sa obsah zásobníka nezmení)

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_1, ab, Z_0)$$

V prípade, že sa vykonal prechod:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_1, ab, Z_0)$$

tak v ďalšom kroku je možný **jedine** prechod do stavu q_2, znovu sa počas neho ignoruje vstupný symbol, zo zásobníka sa vyberie Z_0 a vloží sa Z_0, t.j. celý výpočet:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_1, ab, Z_0) \vdash (q_2, ab, Z_0)$$

Tu sa ZA zasekne v stave q_2. A hoci je q_2 akceptačný stav, vstup **nebol prečítaný** a teda ho v tomto výpočte **nepovažujeme za akceptovaný.**

V prípade, že sa prvý symbol vstupu prečítal:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0)$$

tak v ďalšom kroku je možný **jedine** prechod do stavu q_1, pričom sa počas neho ignoruje vstupný symbol, zo zásobníka sa vyberie a a vloží sa a, t.j. výpočet:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0) \vdash (q_1, b, aZ_0)$$

V tomto momente je v ZA možné vykonať prechod zo stavu q_1 do stavu q_1, pričom na vstupe musí byť b (je tam a prečíta sa) a na vrchu zásobníka musí byť a, pričom sa vyberie a nahradí sa ε(t.j. nenahradí sa ničím):

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0) \vdash (q_1, b, aZ_0) \vdash (q_1, \varepsilon, Z_0)$$

Tak sme zistili, že po spracovaní reťazca *ab* sme sa ocitli v stave q_1:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0) \vdash (q_1, b, aZ_0) \vdash (q_1, \varepsilon, Z_0)$$

stav q_1 **nie je akceptačný.** Znamená to, že reťazec *ab* neakceptujeme?... áno, aj nie :). Tento výpočet - končiaci v stave q_1 **nie je akceptačný.** Avšak v automate ešte existuje možnosť ísť zo stavu q_1 do stavu q_2, pričom na vrchu zásobníka musí byť symbol Z_0 a vstup sa ignoruje. To teraz môžeme vykonať a dostávame výpočet:

$$(q_0, ab, Z_0) \vdash (q_0, b, aZ_0) \vdash (q_1, b, aZ_0) \vdash (q_1, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Čiže vidíme, že v ZA je **možné** prečítať celý vstup *ab* a **dostať sa** do akceptačného stavu. Preto v tomto ZA vstup *ab* **akceptujeme.**

Akceptuje ZA reťazec ε ? Zistíme to tak, že sa pokúsime nájsť výpočet, ktorý pre vstup ε dokáže prejsť do stavu q_2, t.j. či platí, že :

$$(q_0, \varepsilon, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Naozaj, vďaka prechodom z q_0 do q_1, resp. z q_1 do q_2, ktoré ignorujú vstup a na vrchu zásobníka musí byť Z_0 je možné vykonať výpočet:

$$(q_0, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_1, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Preto tento ZA akceptuje aj reťazec ε.

Akceptuje ZA reťazec *ba* ? Na začiatku máme konfiguráciu (q_0, ba, Z_0). Jediný krok výpočtu, ktorý môžeme urobiť, je:

$$(q_0, ba, Z_0) \vdash (q_1, ba, Z_0)$$

Jediný krok výpočtu, ktorý môžeme urobiť zo stavu q_1 je:

$$(q_0, ba, Z_0) \vdash (q_1, ba, Z_0) \vdash (q_2, ba, Z_0)$$

Čiže sa vieme pre reťazec *ba* dostať aj do akceptačného stavu, avšak sme neprečítali vstup *ba*. Dá sa ukázať, že pre tento reťazec **neexistuje spôsob**, ako ho prečítať a skončiť v akceptačnom stave q_2. Preto tento reťazec daný ZA **neakceptuje!**

Skúsme sa teda zamyslieť, aké reťazce daný zásobníkový automat akceptuje.

1. Budú to také reťazce, pre ktoré existuje akceptačný výpočet, t.j. celé sa prečítajú a automat skončí v akceptačnom stave q_2.
2. Na to, aby sme skončili v stave q_2, musíme pre daný vstup vedieť po jeho celom prečítaní skončiť aj v stave q_1, pričom na vrchu zásobníka musí byť Z_0.
3. V počiatočnom stave q_0 je možné čítať zo vstupu symboly a - všimnite si, že po každom prečítanom symbole sa na vrch zásobníka vloží symbol a.
4. T.j. ak prečítam zo vstupu n-krát symbol a, tak na vrchu zásobníka bude n-krát symbol a.
5. Následne môžem "zadarmo" prejsť do stavu q_1, t.j. bez čítania vstupného symbolu vtedy, ak je na vrchu zásobníka Z_0 alebo a. Zároveň tento symbol na vrchu zásobníka ostane aj po prechode do stavu q_1.

(pokračovanie:)

6. V stave q_1 teraz môžem zo vstupu čítať symboly b, pričom pri každom čítaní musí byť zároveň na vrchu zásobníka symbol a, ktorý odstránim a nič do zásobníka nepridám.
7. Čiže ak sa v stave q_1 na vrchu zásobníka nachádza n-krát symbol a, tak môžem zo vstupu prečítať n-krát písmeno b a n symbolov a zo zásobníka odstránim.
8. Aby sa teda stalo, že skončím v stave q_1 so zásobníkom, na vrchu ktorého je Z_0 a čítal som pri tom nejaké vstupné symboly, tak som musel najprv v q_0 prečítať n-krát a, potom sa presunúť do stavu q_1 a v ňom prečítať n-krát písmeno b.
9. Z toho je vidieť, že automat bude akceptovať určite také reťazce, ktoré sú v tvare $a^n b^n$, lebo

$$(q_0, a^n b^n, Z_0) \vdash^* (q_0, b^n, a^n Z_0) \vdash (q_1, b^n, a^n Z_0) \vdash^* (q_1, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Navyše, ak by bol na vstupe iný reťazec, než v tvare $a^n b^n$, tak sa ZA určite:

- Alebo zasekne v stavoch q_1, q_2, pričom sa nedočíta celý vstup do konca, napr. pre vstupy $ba, bb, \ldots$
- Alebo sa síce dočíta celý vstup do konca, ale zasekne sa v stave q_1, napr pre vstup $aa, aab, \ldots$

Preto jazyk, ktorý akceptuje uvedený zásobníkový automat, je $L(P_1) = \{a^n b^n \mid n \geq 0\}$.

Nájdite zásobníkové automaty

Nájdite zásobníkové automaty k jazykom:

1. $L_1 = \{w \in \{a,b\}^* \mid \sharp_a(w) = \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a,b\}$, v ktorých je počet symbolov a, b rovnaký.
2. $L_2 = \{w \in \{a,b\}^* \mid \sharp_a(w) > \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a,b\}$, v ktorých je počet symbolov a väčší než počet symbolov b.
3. $L_3 = \{w \in \{a,b\}^* \mid \sharp_a(w) < \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a,b\}$, v ktorých je počet symbolov a menší než počet symbolov b.
4. $L_4 = \{wcw^R \mid w \in \{a,b\}^*\}$, t.j. palindrómy v strede ktorých je symbol c.
5. $L_5 = \{xaby \mid x \in \{a,b\}^*, y \in \{a,b\}^*\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a,b\}$ obsahujúce ab ako podreťazec
6. $L_6 = \{a^n b^n c^m \mid n \geq 0, m \geq 0\}$

Príklad č. 1

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk
$L_1 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) = \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a, b rovnaký.

- Je zrejmé, že automat bude akceptovať len také reťazce, ktoré obsahujú rovnaký počet symbolov *a* a *b*.
- Keďže ZA číta vstup symbol po symbole, po prvom symbole automat vie, či prečítal *a* a teda niekde ďalej musí nasledovať *b*, alebo naopak.
- Preto zásobník vieme využiť ako pamäťové médium, pomocou ktorého si budeme pamätať, **koľko** "opačných" symbolov (k *a* je opačný *b* a naopak, k *b* je opačný *a*) ešte musíme prečítať, aby boli počty vyrovnané.

Pri spracúvaní reťazca by bolo vhodné rozlišovať 3 situácie vzhľadom na **doteraz prečítanú časť slova**:

- Počet doteraz prečítaných a a b bol rovnaký - taká je situácia na **začiatku** a taktiež je to situácia, v ktorej ak skončíme a vstup bol celý prečítaný, vstup **budeme akceptovať**. Teda ju bude reprezentovať **počiatočná a zároveň akceptačný** stav q_0.
- Počet doteraz prečítaných a bol **väčší** než počet doteraz prečítaných b. To môže reprezentovať stav $q_{a>b}$. Zároveň to znamená, že aby sme slovo akceptovali, **musíme** prečítať ešte nejaké b-čka.
- Počet doteraz prečítaných a bol **menší** než počet doteraz prečítaných b. To môže reprezentovať stav $q_{a<b}$. Zároveň to znamená, že aby sme slovo akceptovali, **musíme** prečítať ešte nejaké a-čka.

- Ak sme v stave q_0, na vrchu zásobníka je Z_0 a počet doteraz prečítaných symbolov je rovnaký. Ak teraz čítame na vstupe a, prejdeme do stavu $q_{a>b}$. Zároveň si do zásobníka vložíme symbol b, ktorý bude reprezentovať to, že musíme ešte prečítať jedno b-čko.
- Ak sme v stave q_0, na vrchu zásobníka je Z_0 a počet doteraz prečítaných symbolov je rovnaký. Ak teraz čítame na vstupe b, prejdeme do stavu $q_{a<b}$. Zároveň si do zásobníka vložíme symbol a, ktorý bude reprezentovať to, že musíme ešte prečítať jedno a-čko.
- Ak sme v stave $q_{a>b}$, znamená to, že na vrchu zásobníka je symbol b, t.j. čakáme *minimálne* na jedno b-čko, aby sa počty vyrovnali. Ak v tomto stave príde na vstupe b, tak toto b zo zásobníka môžeme **odstrániť**. Naopak, ak v tomto stave zo vstupu čítame a, tak nám chýba ďalšie b na vstupe, čo znázorníme tak, že znovu do zásobníka vložíme ďalšie b. Čiže v tomto stave platí, že koľkokrát je symbol b v zásobníku, tak na toľko b na vstupe čakáme, aby sa počty vyrovnali.

- Analogicky, ak sme v stave $q_{a<b}$, znamená to, že na vrchu zásobníka je symbol a, t.j. čakáme *minimálne* na jedno a-čko, aby sa počty vyrovnali. Ak v tomto stave príde na vstupe a, tak toto a zo zásobníka môžeme **odstrániť**. Naopak, ak v tomto stave zo vstupu čítame b, tak nám chýba ďalšie a na vstupe, čo znázorníme tak, že znovu do zásobníka vložíme ďalšie a. Čiže v tomto stave platí, že koľkokrát je symbol a v zásobníku, tak na toľko a na vstupe čakáme, aby sa počty vyrovnali.
- Ak sa v stavoch $q_{a>b}$ alebo $q_{a<b}$ stane, že sa na vrchu zásobníka ocitne symbol Z_0, znamená to, že sa nám doteraz prečítané vstupné symboly vyrovnali a môžeme sa vrátiť do stavu q_0.

Keď si uvedené pravidlá znázorníme obrázkom, dostaneme nasledovný obrázok zásobníkového automatu:

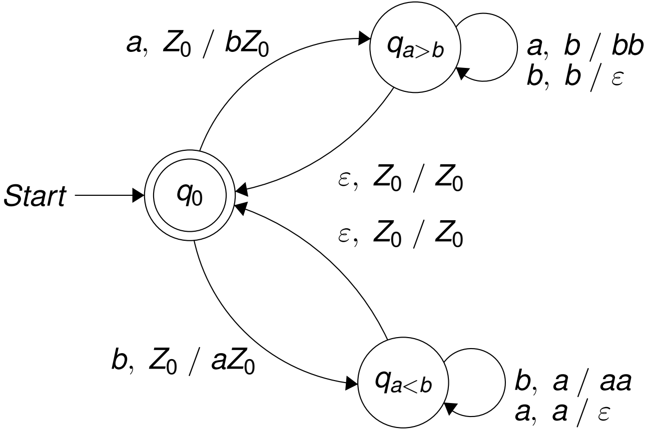

A formálne dostávame zásobníkový automat $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, kde:

- $Q = \{q_0, q_{a>b}, q_{a<b}\}$
- $\Sigma = \{a, b\}$
- $\Gamma = \{Z_0, a, b\}$
- q_0 je počiatočný stav
- Z_0 je počiatočný zásobníkový symbol
- $F = \{q_0\}$
- a prechodová funkcia δ je daná obrázkom, resp. aj predpisom (viď ďalší slajd)

Prechodová funkcia δ:

- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_{a>b}, bZ_0)\}$
- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_{a<b}, aZ_0)\}$
- $\delta(q_{a>b}, a, b) = \{(q_{a>b}, bb)\}$
- $\delta(q_{a>b}, b, b) = \{(q_{a>b}, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_{a>b}, \varepsilon, Z_0) = \{(q_0, Z_0)\}$
- $\delta(q_{a<b}, a, a) = \{(q_{a>b}, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_{a<b}, b, a) = \{(q_{a>b}, aa)\}$
- $\delta(q_{a<b}, \varepsilon, Z_0) = \{(q_0, Z_0)\}$

Ak je zostrojený zásobníkový automat korektný, musia platiť 2 veci:

- Každý reťazec z jazyka L_1 (t.j. taký, ktorý obsahuje rovnaký počet a a b)musí byť v automate akceptovaný, t.j. $L_1 \subseteq L(P)$.
- Každý reťazec, ktorý automat akceptuje, musí patriť do jazyka L_1, t.j. $L(P) \subseteq L_1$.

Neformálny dôkaz toho, že každý reťazec, ktorý obsahuje rovnaký počet a a b, má v automate akceptačný výpočet, t.j. že $L_1 \subseteq L(P)$:

- Každý reťazec w , ktorý obsahuje rovnaký počet a a b sa dá rozdeliť na menšie segmenty $w_1, w_2, ..., w_n$, t.j. $w = w_1 w_2 ... w_n$, v ktorých tiež platí, že počet a a b je rovnaký.
- Toto delenie je robené tak, aby segment začínal napr. symbolom a a končil symbolom b, ktorý je "párový" k prvému symbolu a, t.j. uzatvára segment, aby bol v ňom rovnaký počet symbolov a a b. Analogicky naopak, ak segment začína symbolom b, tak končí párovým a-čkom.
- Napríklad v reťazci $w = abbbaa$ by bolo delenie $w = w_1 w_2$, kde $w_1 = ab$ a $w_2 = bbaa$.
- Automat je skonštruovaný tak, aby každý segment svojim prvým symbolom prešiel do stavu $q_{a>b}$ alebo $q_{a<b}$ a zo stavu sa vrátil do stavu q_0 po prečítaní svojho posledného symbolu (t.j. po vyrovnaní počtu symbolov).

Napríklad pre $w = abbbaa$, kde sme delenie určili ako $w = w_1 w_2$, $w_1 = ab$, $w_2 = bbaa$ by bol výpočet pre prvú časť $w_1 = ab$:

$$(q_0, abbbaa, Z_0) \vdash (q_{a>b}, bbbaa, bZ_0) \vdash (q_{a>b}, bbaa, Z_0) \vdash (q_0, bbaa, Z_0)$$

a následne pre druhú časť $w_2 = bbaa$:

$$(q_0, bbaa, Z_0) \vdash (q_{a<b}, baa, aZ_0) \vdash (q_{a<b}, aa, aaZ_0) \vdash (q_{a<b}, a, aZ_0) \vdash$$

$$\vdash (q_{a<b}, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_0, \varepsilon, Z_0)$$

Teda spolu:

$$(q_0, abbbaa, Z_0) \vdash^* (q_0, \varepsilon, Z_0)$$

a teda reťazec *abbbaa* by bol akceptovaný.

Neformálny dôkaz toho, že každý akceptovaný reťazec obsahuje rovnaký počet a a b, t.j. $L(P) \subseteq L_1$.

1. Akceptovaný reťazec je napríklad ε. Tento uvedenú vlastnosť spĺňa.
2. Ak akceptovaný reťazec obsahuje aspoň 1 symbol, tak po prečítaní prvého symbolu skončí v stave $q_{a>b}$ ak bol prvý symbol a, alebo v stave $q_{a<b}$, ak bol prvý symbol b.
3. Z tohto stavu **neodíde dovtedy**, kým sa nepodarí vyrovnať počty doteraz prečítaných a a b. Pretože až ich vyrovnaním sa na vrch zásobníka dostane symbol Z_0, vďaka ktorému sa dá vrátiť do stavu q_0.
4. Teda každý akceptovaný reťazec sa dá rozdeliť na segmenty $w_1, w_2, ..., w_n$, pre ktoré platí, že ich čítaním sa automat dostane do stavu $q_{a>b}$ alebo $q_{a<b}$ a odchádza z neho až vtedy, keď je počet symbolov a a b rovnaký.
5. Teda segmenty obsahujú všetky rovnaký počet symbolov. A ich zreťazenie $w = w_1 w_2 ... w_n$ rovnako musí obsahovať **rovnaký počet symbolov**.

Príklad č. 2

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk $L_2 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) > \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a väčší než počet symbolov b.

- Je zrejmé, že automat bude akceptovať len také reťazce, ktoré obsahujú väčší počet symbolov a než b.
- Keby sme vychádzali z automatu, ktorý sme skonštruovali v predchádzajúcej úlohe, tak pre reťazce, ktoré majú väčší počet a než b platí, že po ich dočítaní viem skončiť v stave $q_{a>b}$ a zároveň v zásobníku **musí byť** aspoň jedno b-čko (lebo signalizuje, že ešte potrebujem b prečítať, aby bol počet rovnaký).
- Preto malou úpravou automatu vieme dostať zásobníkový automat, ktorý bude akceptovať jazyk L_2.

- Vieme teda, že ak je na vstupe slovo, ktoré má viac a než b, tak po jeho prečítaní výpočet skončí v stave $q_{a>b}$ a v zásobníku bude aspoň jeden symbol b.
- Niekomu by mohlo napadnút', že riešením je jednoducho **urobit'** z $q_{a>b}$ **akceptačný stav.**
- Problém s týmto riešením je, že v stave $q_{a>b}$ vieme skončit' aj pre slová, v ktorých je počet a a b rovnaký (pretože v pôvodnom automate sme potom prechodom, ktorý nečítal vstup, len potreboval, aby bol na vrchu zásobníka Z_0, prešli do akceptačného stavu q_0).
- Preto teraz potrebujeme pri akceptácii testovat', či je na vrchu zásobníka symbol b.
- Najjednoduchšie je pridat' do automatu nový stav, ktorý bude jediný **akceptačný stav.**
- Do tohto stavu prejdeme zo stavu $q_{a>b}$ bez čítania vstupného symbolu za podmienky, že na vrchu zásobníka je b.

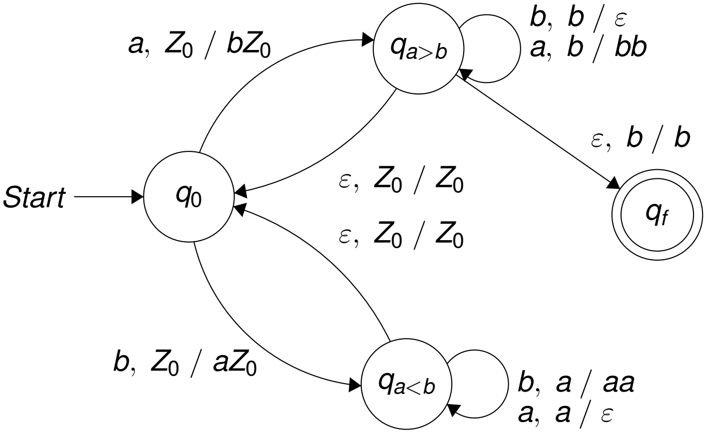

Start
q_0
$a,\ Z_0\ /\ bZ_0$
$q_{a>b}$
$b,\ b\ /\ \varepsilon$
$a,\ b\ /\ bb$
$\varepsilon,\ b\ /\ b$
q_f
$\varepsilon,\ Z_0\ /\ Z_0$
$\varepsilon,\ Z_0\ /\ Z_0$
$b,\ Z_0\ /\ aZ_0$
$q_{a<b}$
$b,\ a\ /\ aa$
$a,\ a\ /\ \varepsilon$

A formálne dostávame zásobníkový automat $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, kde:

- $Q = \{q_0, q_{a>b}, q_{a<b}, q_f\}$
- $\Sigma = \{a, b\}$
- $\Gamma = \{Z_0, a, b\}$
- q_0 je počiatočný stav
- Z_0 je počiatočný zásobníkový symbol
- $F = \{q_f\}$
- a prechodová funkcia δ je daná obrázkom, resp. aj predpisom (viď ďalší slajd)

Prechodová funkcia δ:

- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_{a>b}, bZ_0)\}$
- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_{a<b}, aZ_0)\}$
- $\delta(q_{a>b}, a, b) = \{(q_{a>b}, bb)\}$
- $\delta(q_{a>b}, b, b) = \{(q_{a>b}, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_{a>b}, \varepsilon, Z_0) = \{(q_0, Z_0)\}$
- $\delta(q_{a<b}, a, a) = \{(q_{a>b}, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_{a<b}, b, a) = \{(q_{a>b}, aa)\}$
- $\delta(q_{a<b}, \varepsilon, Z_0) = \{(q_0, Z_0)\}$
- $\delta(q_{a>b}, \varepsilon, b) = \{(q_f, b)\}$

Ak je zostrojený zásobníkový automat korektný, musia platiť 2 veci:

- Každý reťazec z jazyka L_2 (t.j. taký, ktorý obsahuje rovnaký počet a a b)musí byť v automate akceptovaný, t.j. $L_2 \subseteq L(P)$.
- Každý reťazec, ktorý automat akceptuje, musí patriť do jazyka L_2, t.j. $L(P) \subseteq L_2$.

Neformálny dôkaz toho, že každý reťazec, ktorý obsahuje väčší počet a než b, má v automate akceptačný výpočet, t.j. že $L_2 \subseteq L(P)$:

- Každý reťazec w , ktorý obsahuje väčší počet a a b sa dá rozdeliť na menšie segmenty $w_1, w_2, ..., w_n$, t.j. $w = w_1 w_2 ... w_n$, v ktorých tiež platí, že počet a a b je rovnaký v segmentoch $w_1, ..., w_{n-1}$ a v poslednom segmente je aspoň o 1 a viac než b.
- Toto delenie je robené tak, aby segmenty w_1 až w_{n-1} začínali napr. symbolom a a končil symbolom b, ktorý je "párový" k prvému symbolu a, t.j. uzatvára segment, aby bol v ňom rovnaký počet symbolov a a b. Analogicky naopak, ak segment začína symbolom b, tak končí párovým a-čkom.
- Napríklad v reťazci $w = abaabab$ by bolo delenie $w = w_1 w_2$, kde $w_1 = ab$ a $w_2 = aabab$.
- Automat je skonštruovaný tak, aby každý segment w_1 až w_{n-1} svojim prvým symbolom prešiel do stavu $q_{a>b}$ alebo $q_{a<b}$ a zo stavu sa vrátil do stavu q_0 po prečítaní svojho posledného symbolu (t.j. po vyrovnaní počtu symbolov).
- A posledný segment sa dostane do $q_{a>b}$ v ktorom sa dočíta do konca, pričom v zásobníku bude po jeho dočítaní aspoň jedno b na vrchu.

Napríklad pre $w = abaabab$, kde sme delenie určili ako $w = w_1 w_2$, $w_1 = ab$, $w_2 = aabab$ by bol výpočet pre prvú časť $w_1 = ab$:

$$(q_0, abbbaa, Z_0) \vdash (q_{a>b}, bbbaa, bZ_0) \vdash (q_{a>b}, bbaa, Z_0) \vdash (q_0, bbaa, Z_0)$$

a následne pre druhú časť $w_2 = aabab$:

$$(q_0, aabab, Z_0) \vdash (q_{a>b}, abab, bZ_0) \vdash (q_{a>b}, bab, bbZ_0) \vdash (q_{a>b}, ab, bZ_0) \vdash$$

$$\vdash (q_{a>b}, b, bbZ_0) \vdash (q_0, \varepsilon, bZ_0) \vdash (q_f, \varepsilon, bZ_0)$$

Teda spolu:

$$(q_0, abaabab, Z_0) \vdash^* (q_f, \varepsilon, Z_0)$$

a teda reťazec *abaabab* by bol akceptovaný.

Neformálny dôkaz toho, že každý akceptovaný reťazec obsahuje väčší počet a než b, t.j. $L(P) \subseteq L_2$.

1. Akceptovaný reťazec má tú vlastnosť, že po jeho dočítaní musí automat skončiť v stave $q_{a>b}$ so symbolom b na vrchu zásobníka, aby sa v ďalšom kroku vedel presunúť do q_f.
2. Aby sa dostal do stavu $q_{a>b}$, musí v stave q_0 prečítať aspoň jedno a a následne, aby mu v stave $q_{a>b}$ zostal aspoň 1 symbol b v zásobníku, tak nesmie prečítať toľko b, aby dorovnal prečítaný počet a.
3. Avšak do stavu q_0 sa už predtým mohol dostať tým ,že by prečítal segmenty vstupného slova w_i, v ktorých bol rovnaký počet symbolov a a b.
4. Teda každý akceptovaný reťazec sa dá rozdeliť na segmenty $w_1, w_2, ..., w_n$, pre ktoré platí, že segmenty $w_1, ..., w_{n-1}$ obsahujú rovnaký počet a a b a ich čítaním sa vždy vie ZA vrátiť do q_0 a následne segment w_n začína symbolom a, ktorým sa presunie do stavu $q_{a>b}$ a neobsahuje toľko symbolov b, aby sa počty dorovnali a v zásobníku zostalo Z_0 na vrchu.
5. Teda v zreťazení $w_1 w_2 ... w_{n-1} w_n$ bude aspoň o 1 a **viac** než počet b.

Príklad č. 3

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk
$L_3 = \{w \in \{a, b\}^* \mid \sharp_a(w) < \sharp_b(w)\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$, v ktorých je počet symbolov a menší než počet symbolov b.

- Tento zásobníkový automat bude **analógiou** automatu z predchádzajúcej úlohy, akurát že do akceptačného stavu nepôjde zo stavu $q_{a>b}$, ale zo stavu $q_{a<b}$ za situácie, že na vrchu zásobníka bude symbol a signalizujúci, že bol prečítaný väčší počet symbolov b než a.

Tu si vystačíme len s obrázkom:

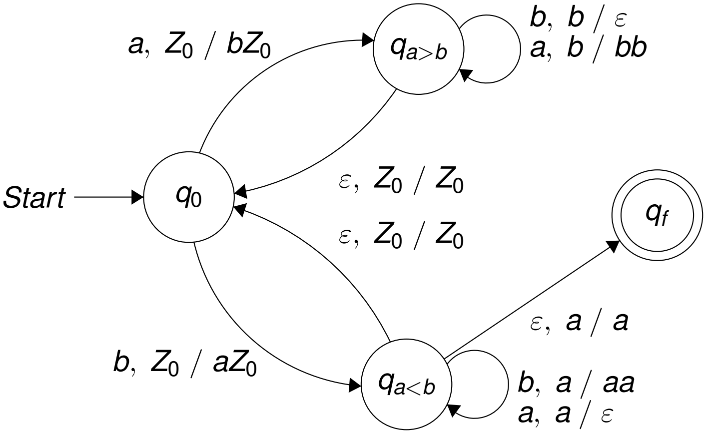

Príklad č. 4

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk $L_4 = \{wcw^R \mid w \in \{a, b\}^*\}$, t.j. palindrómy v strede ktorých je symbol c.

Automat by mal akceptovať reťazce:

- c
- aca, bcb
- $aacaa$, $abcba$, $bacab$, $bbcbb$
- ...

Vidíme z popisu, že reťazce pozostávajú z 3 častí:

1. Reťazca w, ktorý tvoria všetky možné reťazce zo symbolov $\{a, b\}$
2. V strede je symbol c
3. reťazca w^R, ktorý predstavuje zrkadlový obraz (t.j. napísaný odzadu) reťazca w.

- Zásobníkový automat teda musí kontrolovať, či sa **za symbolom** c nachádza zrkadlový obraz reťazca, ktorý je **pred symbolom** c.
- Keďže pred symbolom c môže byť reťazec ľubovoľnej dĺžky, je potrebné si ho niekde zapamätať - ideálne v zásobníku.
- Navyše má zásobník výhodnú vlastnosť, že posledný vložený symbol je zároveň prvý vyberaný symbol, t.j. ak doň postupne ukladáme symboly reťazca w, tak ak zásobník čítame od vrchu, tak vlastne čítame priamo reťazec w^R.

To znamená, že automat bude fungovať nasledovným spôsobom:

1. Najprv číta časť vstupu predstavujúcu reťazec w pred symbolom c - každý prečítaný symbol vloží do zásobníka. Toto bude predstavovať stav ZA q_0.
2. Následne, keď narazí na symbol c, tak sa prepne do režimu, v ktorom bude kontrolovať, či je na vstupe zrkadlový obraz reťazca w tým, že bude porovnávať vstup s obsahom zásobníka - keďže na vstupe by **malo byť** w^R a v zásobníku sa momentálne nachádza odvrchu **práve** w^R. Túto kontrolu, či sa obsah zásobníka zhoduje so vstupom, bude predstavovať stav q_1
3. Ak sa podarí *napárovať* každý vstupný symbol so zásobníkom, tak sa v momente, keď sa celý vstup prečíta v zásobníku na vrchu nachádza symbol Z_0, čo signalizuje akceptáciu slova. Tú bude signalizovať akceptačný stav q_2.

Pre zhrnutie

- ZA bude mať stav q_0 v ktorom bude zo vstupu čítať symboly a, b z časti w vstupu a ukladať ich do zásobníka.
- V momente, keď prečíta zo vstupu c, bude vedieť, že ďalej by mala nasledovať časť w^R vstupu a prepne sa do stavu q_1. Pri tomto prepínaní sa do zásobníka nič nové nevkladá.
- V stave q_1 číta vstupné symboly a porovnáva ich s obsahom zásobníka. Ak sa zhodujú, odstráni symbol zo zásobníka a pokračuje s ďalším vstupným symbolom.
- Keď v stave q_1 dočíta celý vstup a skončí so zásobníkom na vrchu ktorého je len symbol Z_0, tak to signalizuje, že vstup je v požadovanom tvare. V takom prípade sa prepne do akceptačného stavu q_2.

Grafická reprezentácia takého ZA by bola:

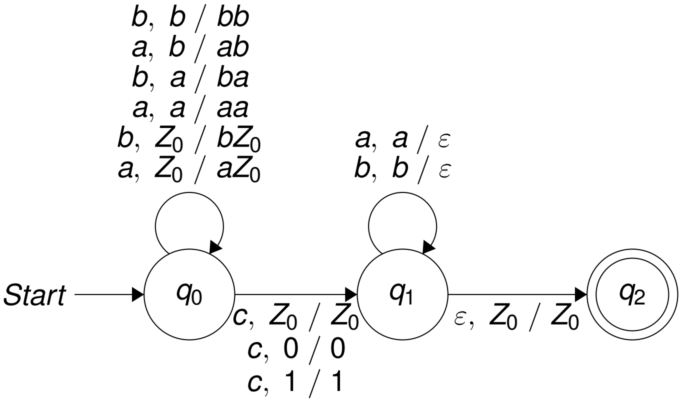

A formálne dostávame zásobníkový automat $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, kde:

- $Q = \{q_0, q_1, q_2\}$
- $\Sigma = \{a, b, c\}$
- $\Gamma = \{Z_0, a, b\}$
- q_0 je počiatočný stav
- Z_0 je počiatočný zásobníkový symbol
- $F = \{q_2\}$
- a prechodová funkcia δ je daná obrázkom, resp. aj predpisom (viď ďalší slajd)

Prechodová funkcia δ:

- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_0, aZ_0)\}$
- $\delta(q_0, b, Z_0) = \{(q_0, bZ_0)\}$
- $\delta(q_0, a, a) = \{(q_0, aa)\}$
- $\delta(q_0, a, b) = \{(q_0, ab)\}$
- $\delta(q_0, b, a) = \{(q_0, ba)\}$
- $\delta(q_0, b, b) = \{(q_0, bb)\}$
- $\delta(q_0, c, Z_0) = \{(q_1, Z_0)\}$
- $\delta(q_0, c, a) = \{(q_1, a)\}$
- $\delta(q_0, c, b) = \{(q_1, b)\}$
- $\delta(q_1, a, a) = \{(q_1, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_1, b, b) = \{(q_1, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_1, \varepsilon, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$

Ak je zostrojený zásobníkový automat korektný, musia platiť 2 veci:

- Každý reťazec z jazyka L_4 (t.j. palindrómy v strede ktorých je c)musí byť v automate akceptovaný, t.j. $L_4 \subseteq L(P)$.
- Každý reťazec, ktorý automat akceptuje, musí patriť do jazyka L_4, t.j. $L(P) \subseteq L_4$.

Neformálny dôkaz toho, že každý palindróm, ktorý obsahuje v strede c, má v automate akceptačný výpočet, t.j. že $L_4 \subseteq L(P)$:

- Každý palindróm, ktorý má v strede c, je v tvare wcw^R.
- V automate je možnosť pre časť reťazca w túto časť v stave q_0 čítať a vkladať do zásobníka. Tým sa v zásobníku postupne od vrchu po spodok vytvorí reťazec w^R.
- Následne sa prečítaním symbolu c automat prepne do stavu q_1.
- V tomto stave sa čítaním w^R zo vstupu a porovnávaním w^R v zásobníku postupne číta vstup a vyprázdňuje zásobník.
- Následne po prečítaní posledného symbolu a vyprázdnení posledného $\{a, b\}$zo zásobníka na vrchu zásobníka ocitne len Z_0, čím je umožnený prechod do akceptačného stavu q_2
- T.j. ak je na vstupe wcw^R, teda slovo z jazyka L_4, tak v automate existuje akceptačný výpočet:

$$(q_0, (wcw^R), Z_0) \vdash^* (q_0, cw^R, w^R Z_0) \vdash (q_1, w^R, w^R Z_0) \vdash^* (q_1, \varepsilon, Z_0) \vdash (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Neformálny dôkaz toho, že každý akceptovaný reťazec je zároveň palindrómom wcw^R.

1. Predpokladajme, že automat akceptuje nejaký reťazec x. To znamená, že $(q_0, x, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$
2. To zároveň znamená, že aj $(q_0, x, Z_0) \vdash (q_1, \varepsilon, Z_0)$, teda že prečítaním tohto reťazca sa vie dostať do q_1.
3. Zamyslime sa, čo musel byť posledný čítaný symbol: ak ním bolo c, tak to znamená, že bol vykonaný prechod do stavu q_1. Keďže v zásobníku je po tomto prechode Z_0, muselo tam byť aj **predtým**.
4. A teda pred symbolom c **nebolo nič iné čítané zo vstupu** - v opačnom prípade by to bolo totiž v zásobníku.
5. Teda vstup musel byť len reťazec c - a ten je palindrómom.
6. Čo ak v kroku 3 nebol posledný čítaný symbol c - muselo to byť a alebo b.

(pokračovanie)

7. V takom prípade však musel byť prechod z predchádzajúceho stavu q_1 a teda prechod, ktorý je možný, len ak je v zásobníku rovnaký symbol ako na vstupe - t.j. prechod, ktorý odstraňuje zo zásobníka vrchný symbol.
8. Túto úvahu vieme opakovať, kým nedospejem do situácie, že sme do stavu q_1 prešli čítaním symbolu c zo stavu q_0. Čiže prechody zo stavu q_1 do stavu q_1 boli umožnené len ak bol na vstupe taký reťazec, ktorý bol zároveň v zásobníku - nech je tento reťazec w.
9. Pred týmto reťazcom sa na vstupe musel teda nachádzať symbol c, ktorý spôsobil prechod do stavu q_1 zo stavu q_0.
10. Aby bol reťazec akceptovaný, tak počas jeho čítania v stave q_0 sa každý symbol vkladal do zásobníka, t.j. ak je v zásobníku pri prechode do q_1 reťazec w, tak sa tam musel dostať čítaním v stave q_0 - z dôvodu toho, ako funguje zásobník sa musel čítať "odzadu", t.j. ako w^R.
11. To znamená, že ak je nejaký reťazec akceptovaný, tak musí byť tvaru $w^R cw = wcw^R$, t.j. **práve** palindróm so stredným symbolom c.

Príklad č. 5

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk
$L_5 = \{xaby \mid x \in \{a, b\}^*, y \in \{a, b\}^*\}$, t.j. reťazce z písmen $\{a, b\}$ obsahujúce ab ako podreťazec.
Automat by mal akceptovať reťazce pozostávajúce z 3 častí:

- Ľubovoľného prefixu zo symbolov a, b
- Podreťazca ab
- Ľubovoľného sufixu zo symbolov a, b

Trikom pri konštrukcii tohto zásobníkového automatu je uvedomenie si nasledovnej skutočnosti:

Daný jazyk je regulárny! To znamená, že stačí zostrojiť DKA / NKA / ε-NKA, ktorý daný jazyk akceptuje a pridať k nemu prácu so zásobníkom, pri ktorej sa zásobník úplne ignoruje

NKA akceptujúci uvedený jazyk je napríklad:

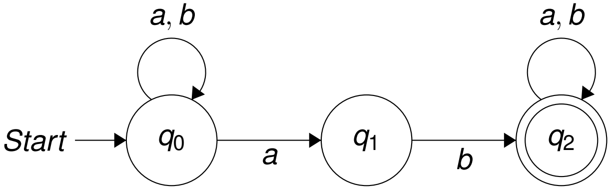

Keďže my chceme zásobníkový automat, ku každému prechodu pridáme prácu so zásobníkom, ktorá vezme z vrchu zásobníka symbol Z_0 a vzápätí ho vráti naspäť.

Tým v podstate modelujeme situáciu, že sa zásobník ignoruje.

Grafická reprezentácia výsledného ZA by bola:

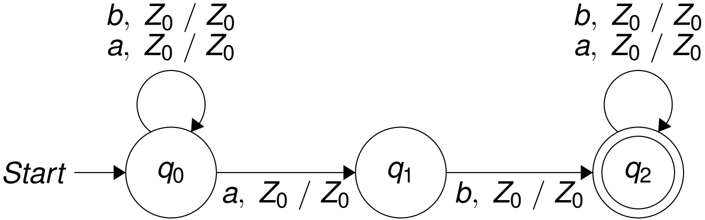

A formálne dostávame zásobníkový automat $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, kde:

- $Q = \{q_0, q_1, q_2\}$
- $\Sigma = \{a, b\}$
- $\Gamma = \{Z_0\}$
- q_0 je počiatočný stav
- Z_0 je počiatočný zásobníkový symbol
- $F = \{q_2\}$
- a prechodová funkcia δ je daná obrázkom, resp. aj predpisom (viď ďalší slajd)

Prechodová funkcia δ:

- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_0, Z_0), (q_1, Z_0)\}$
- $\delta(q_0, b, Z_0) = \{(q_0, Z_0)\}$
- $\delta(q_1, b, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$
- $\delta(q_2, a, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$
- $\delta(q_2, b, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$

Ak je zostrojený zásobníkový automat korektný, musia platiť 2 veci:

- Každý reťazec z jazyka L_5 (t.j. reťazce v tvare $xaby$, kde x, y sú reťazce symbolov $\{a, b\}$) musí byť v automate akceptovaný, t.j. $L_5 \subseteq L(P)$.
- Každý reťazec, ktorý automat akceptuje, musí patriť do jazyka L_5, t.j. $L(P) \subseteq L_5$.

Neformálny dôkaz toho, že každý reťazec v tvare *xaby* má v automate akceptačný výpočet, t.j. že $L_5 \subseteq L(P)$:

- Pre prvú časť vstupného reťazca označenú x platí, že pri jej čítaní ostáva automat v stave q_0.
- Následne sa podreťazcom *ab* postupne prepne zo stavu q_0 do stavu q_1 prečítaním a, a prečítaním b sa prepne z q_1 do q_2.
- Pre zvyšnú časť vstupu označenú y platí, že sa dá prečítať a stále zotrvať v akceptačnom stave q_2.
- Preto platí, že sa dá taký reťazec celý prečítať a skončiť v akceptačnom stave q_2, t.j. existuje výpočet:

$$(q_0, xaby, Z_0) \vdash^* (q_0, aby, Z_0) \vdash (q_1, by, Z_0) \vdash (q_2, y, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Neformálny dôkaz toho, že každý akceptovaný reťazec je zároveň reťazec v tvare $xaby$, kde x, y sú ľubovoľné reťazce zo symbolov $\{a, b\}$.

1. Predpokladajme, že automat akceptuje nejaký reťazec w. To znamená, že $(q_0, w, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$
2. Z pohľadu na automat vidíme, že každý akceptovaný reťazec musí mať tú vlastnosť, že počas jeho spracovania sa prejde zo stavu q_0 cez q_1 do stavu q_2.
3. To zároveň znamená, že reťazec **musí** niekde obsahovať postupnosť *ab*.
4. Navyše vidíme, že ak sa už dostane do stavu q_2, tak potom čokoľvek, čo obsahuje, je možné bez problémov prečítať, t.j. za reťazcom *ab* môže nasledovať čokoľvek.
5. Taktiež vidíme, že ak pred *ab* obsahoval čokoľvek, tak sme to v podstate mohli prečítať a stále zotrvávať v stave q_0.
6. Preto každý akceptovaný reťazec spĺňa tvar $xaby$, kde x, y sú ľubovoľné (aj prázdne) reťazce zo symbolov $\{a, b\}$.

Príklad č. 6

Nájdite zásobníkový automat, ktorý akceptuje jazyk $L_6 = \{a^n b^n c^m \mid n \geq 0, m \geq 0\}$. Automat by mal akceptovať reťazce pozostávajúce z 2 hlavných častí:

- Reťazca zo symbolov a, b, ktorých je rovnako veľa a navyše sú v tvare, že sú najprv symboly a a potom symboly b.
- Reťazca zo symbolov c, ktorých je nejaký počet.
- Navyše platí, že počet symbolov c nijako nezávisí na počte a, resp. b.

Keďže reťazce, ktoré má automat akceptovať, by mali začínať časťou, ktorá je v tvare $a^n b^n$, môžeme si pri konštrukcii ZA pomôcť zásobníkovým automatom pre tento jazyk (riešili sme ho v úlohe na slajde č. 61). V tomto automate platí, že ak má na vstupe reťazec $a^n b^n$, tak existuje výpočet, ktorý skončí v stave q_2 a na vrchu zásobníka je symbol Z_0:

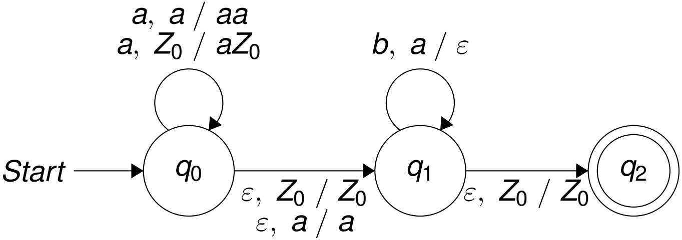

- V uvedenom automate teda platí, že do akceptačného stavu q_2 sa vieme dostať a prečítať pri tom reťazec $a^n b^n$.
- Keďže my chceme akceptovať reťazce tvaru $a^n b^n c^m$, tak vlastne potrebujeme zo stavu q_2 ešte prečítať zvyšok reťazca, t.j. c^m.
- Keďže týchto c-čok je ľubovoľný počet a navyše je tento počet nezávislý od iných hodnôt, v podstate ani zásobník nepotrebujeme, t.j. môžeme ignorovať jeho obsah - keďže v stave q_2 je na jeho vrchu Z_0, tak ho tam necháme a len v slučke dočítame symboly c do konca.
- Preto stačí len pridať do stavu q_2 slučku, v ktorej budeme čítať symboly c, pričom z vrchu zásobníka vezmeme Z_0 a zase ho naspäť vložíme.

Grafická reprezentácia výsledného ZA by bola:

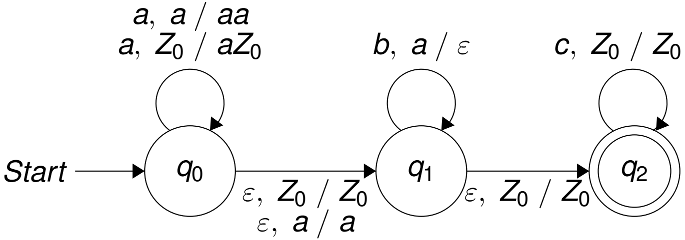

A formálne dostávame zásobníkový automat $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$, kde:

- $Q = \{q_0, q_1, q_2\}$
- $\Sigma = \{a, b, c\}$
- $\Gamma = \{Z_0, a\}$
- q_0 je počiatočný stav
- Z_0 je počiatočný zásobníkový symbol
- $F = \{q_2\}$
- a prechodová funkcia δ je daná obrázkom, resp. aj predpisom (viď ďalší slajd)

Prechodová funkcia δ:

- $\delta(q_0, a, Z_0) = \{(q_0, aZ_0)\}$
- $\delta(q_0, a, a) = \{(q_0, aa)\}$
- $\delta(q_0, \varepsilon, Z_0) = \{(q_1, aZ_0)\}$
- $\delta(q_0, \varepsilon, a) = \{(q_1, a)\}$
- $\delta(q_1, b, a) = \{(q_1, \varepsilon)\}$
- $\delta(q_1, \varepsilon, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$
- $\delta(q_2, c, Z_0) = \{(q_2, Z_0)\}$

Ak je zostrojený zásobníkový automat korektný, musia platiť 2 veci:

- Každý reťazec z jazyka L_6 (t.j. reťazce v tvare $a^n b^n c^m$) musí byť v automate akceptovaný, t.j. $L_6 \subseteq L(P)$.
- Každý reťazec, ktorý automat akceptuje, musí patriť do jazyka L_6, t.j. $L(P) \subseteq L_6$.

Neformálny dôkaz toho, že každý reťazec v tvare $a^n b^n c^m$ má v automate akceptačný výpočet, t.j. že $L_6 \subseteq L(P)$:

- Pre prvú časť vstupného reťazca, t.j. a^n existuje výpočet, ktorý každé prečítané a v stave q_0 vloží do zásobníka.
- Následne sa automat prepne do stavu q_1, v ktorom sa každé prečítané b porovná so symbolom v zásobníku a ak je na vstupe b a v zásobníku a, tak sa a odstráni zo zásobníka a na vstupe sa prejde na ďalšie b. Ak je ich rovnaký počet, t.j na vstupe je b^n, tak na vrchu zásobníka sa ocitne Z_0.
- Následne je možné prejsť do stavu q_2 vďaka symbolu Z_0 na vrchu zásobníka. V tomto stave je možné prečítať ľubovoľnú postupnosť c-čok na vstupe, t.j. c^m.
- Dokopy teda ak je na vstupe $a^n b^n c^m$, tak existuje spôsob, ako ho prečítať a skončiť v akceptačnom stave.

$$(q_0, a^n b^n c^m, Z_0) \vdash^* (q_0, b^n c^m, a^n Z_0) \vdash (q_1, b^n c^m, a^n Z_0) \vdash^* (q_1, c^m, Z_0) \vdash$$

$$\vdash (q_2, c^m, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$$

Neformálny dôkaz toho, že každý akceptovaný reťazec je zároveň reťazec v tvare $a^n b^n c^m$:

1. Predpokladajme, že automat akceptuje nejaký reťazec w. To znamená, že $(q_0, w, Z_0) \vdash^* (q_2, \varepsilon, Z_0)$
2. Z pohľadu na automat vidíme, že do akceptačného stavu q_2 prejdeme zo stavu q_1 len ak je na vrchu zásobníka Z_0.
3. To znamená, že by sme z q_0 prešli do q_1 a následne do q_2 bez čítania vstupu, t.j. prečítame ε
4. Ak by v zásobníku boli v stave q_1 iné symboly, než Z_0, tak tam musí byť symbol a. Ten je možné odstrániť len čítaním b zo vstupu v stave q_1. Ale a sa do zásobníka dostane len tak, že v stave q_0 čítame zo vstupu a. Aby sme prečítaním b-čok v q_1 odstránili všetky a zo zásobníka, tak sme museli prečítať práve $a^n b^n$.
5. Následne je po prečítaní $a^n b^n$ možné prejsť do q_2. Každý reťazec, ktorý sa dočíta do konca môže teoreticky na konci obsahovať nejaké c symboly, t.j. c^m, ktoré je možné zadarmo prečítať.
6. Preto každý akceptovaný reťazec zároveň spĺňa tvar $a^n b^n c^m$.

Použitá literatúra

1 Hopcroft, Motwani, Ullman - Introduction to Automata Theory, Languages and Computations, 3rd Ed.